

EK-3:

OLAĞANÜSTÜ HAL CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ VE CBK-126

THE PRESIDENTIAL DECREES OF THE STATE OF EMERGENCY

I. GENEL OLARAK VE OHAL CBK'LERİ

15 Temmuz 2016 darbe girişimi ardından ilan edilen ve anayasal olarak 18 Temmuz 2018'de yürürlükten kaldırılan OHAL, aslında yasal düzenlemelerle sonraki yıllarda da sürdü ve halen sürmektedir. Bunda, yalnızca OHAL dönemine ilişkin mevzuat ve yargı süreçleri değil, bir dizi yasa da etkili oldu. OHAL yasaklarını sürekli uzatan yetkiler bir yana, yasal '**sorumsuzluk zırhı**', OHAL yönetimi keyfi işlemlerini sürekli kıldı. OHAL dönemi ve sonrasında Anayasa ve hukuk dışı karar alıcı ve uygulayıcılarını her türlü sorumluluktan bağışık tutan **beş yasanın** ortak paydası şu: " ... **hukuki, idari, mali ve cezai sorumluluğu doğmaz.**"(2016-2020)

6 Şubat 2023 depremleri nedeniyle 9 Şubat'ta 3 ay süre ile ilan edilen 10 ilimizi kapsayan Olağanüstü Hal'e ilişkin uyarılar TBMM görüşmelerinde yapıldı. Şöyle ki; yürürlükteki mevzuat, depremin yaralarını sarmaya yeterli idi, OHAL'e gerek yoktu. Buna karşın, OHAL'in de bir hukuk rejimi olduğu unutulmamalı idi: "*Konu ve amaç bakımından sınırlıdır, mekân bakımından sınırlıdır, zaman bakımından sınırlıdır. Denetime açıktır, bu nedenle bir hukuk rejimidir... Şu anda yaptığımız denetim, tek denetimdir, başta siyasal denetimdir ve bu denetim yetkimizi Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak çok titizlikle kullanmak durumundayız. Yürütme eşittir Cumhurbaşkanı ama tek seçimle gelen yürütme olarak da karşımızda bulunmamaktadır, bu bakımdan çok daha dikkatli olmak durumundayız. Yargı sonradan devreye girecektir ama ne zaman ve nasıl? Etkili olabilecek mi?... Afetler mevzuatı yeterlidir. OHAL kanununa ve rejimine gerek bulunmamaktadır; hele hele, OHAL CBK'lerine hiç gerek bulunmamaktadır.*"¹

¹ İ. Ö. Kaboğlu, TBMM, Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, 9.02.2023, Birleşim 61, sf. 98.

6 Şubat 2023 depremleri nedeniyle 9 Şubat'ta ilan edilen 10 ilimizi kapsayan Olağanüstü Hal sonrası, Anayasa madde 119 uyarınca OHAL Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (CBK) çıkartılmaya başlandı. İlk OHAL CBK'si 11 Şubat tarihli mükerrer Resmi Gazete'de yayınlandı.

3 ayda 25 OHAL CBK çıkarıldı. Bunlar arasında özellikle Olağanüstü Hal Kapsamında **Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin** Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi² yetkiler ve bazı yasaların yürürlüğüne ilişkin Anayasa dışı müdahaleler açısından OHAL gereklerini aşmakta idi.

Şöyle ki; 7269 sayılı **Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun**, tam da afet sonrası yerleşme ve yapılaşmayla ilgili **konuları** düzenlemektedir.

OHAL önlemlerinin **zaman** bakımından sınırlı olması gereğine karşın, CBK-126, olağan dönem hukukuna geçildiğinde çevreyi koruyucu 4342 sayılı Kanuna ve 6831 sayılı Kanuna aykırı biçimde varlığını sürdürecektir düzenlemeler ve maddi değişiklikler (yerleşim yerleri) öngördü. CBK 126'nın (depremzedelerin konut ihtiyacının giderilmesi için de hiçbir şekilde zorunlu olmayan biçimde) yaratacağı çevre tahribatı, olağanüstü halin sona ermesiyle de sürecektir.

CBK-126, Anayasa'nın çevreyi koruyan amir hükümlerinin geri döndürülemez ihlali pahasına, ülkenin başta ormanlık alanları gelmek üzere doğal varlıklarını rant projelerine açtı. İskân alanlarının belirlenmesi, nesnel ve bilimsel ölçütlerle maddi ve şekli anlamda **kanun** düzeyinde belirlenmek gerekirken; bu hususlar, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın bütünüyle **keyfî takdir** yetkisine bırakıldı.

Sonuç olarak; “tabii afetler” gerekçesi ile ilan edilmiş olan OHAL, Anayasa sınırları çerçevesinde uygulanması gerekirken, çok yönlü olarak amaç ve kapsam dışına çıktı ve keyfi bir yönetime dönüştü.

OHAL CBK'lerin yayımlandığı bu süreçte, TBMM'de deprem ve deprem mağdurlarına ilişkin bir yasa faaliyeti yapılmadı. Yalnızca AKP'nin yine bir kaynak transferi aracı olarak CHP'nin bu konu bütçede düzenlenmesi gerekir itirazlarımıza karşı; Afet Yeniden İmar Fonu Kurulması Hakkında Kanun³ çıkartıldı. Deprem için TBMM'nin verdiği aradan sonra ise, ilk görüşülen tekliflerden biri de Türk Arkeoloji ve

² OHAL-CBK-126;RG:24.02

³ Kanun no: 7441, ta.:15 Mart 2023; R.G.: 21 Mart 2023-32139.

Kültürel Miras Vakfı Kanunu⁴ idi. Bu kanun ile Gaziantep'teki bir enstitünün yasa ile vakıflaşması ve adeta bir akçasal faaliyet alanı olarak tasarlandığı kanun görüşüldü. Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı'nın da arkasında olduğu bu yasa görüşülürken afet bölgesinde hala kaldırılmamış enkazlar, çadıra dahi ulaşamamış yurttaşlarımız vardı. Türkiye Afet Yönetimi Kanun Teklifi ise ilgili komisyon önünde bekliyor⁵

TBMM'nin onayına sunulan, ancak ilgili komisyonların gündemine alınması yerine doğrudan Genel Kurul'a havale edilen OHAL CBK'lerine ilişkin düzenlemeler şöyledir:

Anayasa'ya göre;

“Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.” (md.119).

Ayrıca TBMM İçtüzüğü'nün 128'inci maddesin OHAL CBK'lerinin TBMM'de görüşülmesi düzenlenmiştir.

“Anayasanın 119 uncu maddesi çerçevesinde ilan edilen olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan ve Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Meclis onayına sunulan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hali hariç olmak üzere üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır. Söz konusu kararnameler bir ay içinde komisyonlarda görüşülmediği takdirde, Meclis Başkanlığınca doğrudan doğruya Genel Kurul gündemine alınır. Genel Kurul, geriye kalan iki ay içinde bu kararnameler hakkında karar

⁴ Kanun no.:7439, ta.: 02 Mart 2023; R.G.: 08 Mart 2023-32126.

⁵ Bkz. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu (asıl); Adalet Komisyonu (Tali) ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu (tali) ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu (Tarih: 06.04.2023; Esas no: 2/5036).

verir. Üç ay içinde görüşülüp karara bağlanamayan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri kendiliğinden yürürlükten kalkar.”

OHAL CBK’lerinin büyük bir kısmının OHAL gerekleri ile sınırlı tutulduğu söylenebilirse de özellikle detaylı not ile aşağıda paylaşılacak olan 24 Şubat 2023 tarihli Resmi Gazete yayınlanan 126 numaralı Olağanüstü Hal Kapsamında **Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin** Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, hem yetkiler açısından hem de bazı yasaların yürürlüğüne ilişkin Anayasa dışı müdahaleler açısından OHAL gereklerini aşmaktadır.

CBK-126, TBMM Genel Kurulu’nda kanun teklifi olmadan Anayasa ve İçtüzük açıkça ihlal edilerek aynen yasalaştırıldı.⁶

Bu nedenle, konu, mekan ve amaç bakımından OHAL kapsamı dışında kalan CBK’ler Anayasa Mahkemesi denetimine tabi tutulmalıdır. Bunların başında CBK-126 gelmektedir.

II. OHAL KAPSAMINDA YERLEŞME VE YAPILAŞMA ÜZERİNE CBK-126

126 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (CBK), birçok hukuka aykırılık ve tutarsızlıkla maluldür.

Anayasa’nın 148. maddesinin ilk fıkrasının 3. cümlesine göre: “ ... olağanüstü hallerde (...) ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.” Bu düzenleme, olağanüstü hâl döneminde Cumhurbaşkanı’nın Anayasa’yı ihlal etme yetkisi olduğu anlamına gelmemekle beraber, aşağıda gösterildiği üzere, CBK-126, olağanüstü hâli araçsallaştırarak afet sonrası dönemi keyfi şekilde düzenlemek için Anayasa’yı ve TBMM’yi tanımama iradesinin bütüncül bir ifadesidir.

⁶ 9.10.2018 tarihli ve 1200 numaralı Kararla İçtüzük’te yapılan değişiklik ile 128’inci madde Olağanüstü Hallerde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Görüşülmesi başlığıyla değiştirilmiştir. Bu değişiklik sırasında OHAL KHK’lerinin TBMM’de görüşülmesi için metinde yazan “Anayasanın ve İçtüzüğün kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesi için koyduğu kurallara göre” ibaresi çıkarılmıştır. Bu değişiklik dahi tek başına OHAL CBK’lerinin yasalaştırılmasının Anayasa ve İçtüzüğe aykırılığının kanıtıdır.

1.- OHAL CBK-126, afet sonrasında ilişkin olağan zaman mevzuatının düzenlediği alanı düzenlemektedir

126 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin birinci maddesine göre, *“Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin amacı, 8/2/2023 tarihli ve 6785 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla ilan edilen olağanüstü hal kapsamında yer alan illerde yerleşme ve yapılaşma hususunda bazı tedbirlerin alınmasıdır.”*

7269 sayılı **Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun**'un 13. ve müteakip maddelerinde, tam da afet sonrası yerleşme ve yapılaşmayla ilgili konular düzenlenmektedir. Örnek vermek gerekirse, 7269 sayılı Kanun'un 15. maddesinin 1. fıkrasına göre : *“Afet dolayısıyla hasara uğramış şehir ve kasabaların imar planı mevcut olup da İmar ve İskan Bakanlığınca değiştirilmesi gerekli görülmediği takdirde, inşaata mevzuat dairesinde hemen izin verilir.”*

Kuşkusuz 64 yıllık 7269 sayılı Kanun'un yenilenmesi ihtiyacı vurgulanabilir; ancak bunu yapmanın yeri TBMM'dir. Eksikliği hissedilen düzenlemeler, yasama organında geniş bir mutabakatla çok kısa sürede gerçekleştirilebilirdi.

Bu açıdan, CBK-126'nın dikkat çekici bir düzenlemesi, 2. maddenin onuncu fıkrasıdır:

“Bu kapsamda yapılacak iş ve işlemler hakkında 4734 sayılı Kanununun yaklaşık maliyet tespitine ilişkin usulleri ile avan proje yapılmak kaydıyla 62 nci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümleri uygulanmaz. Yapım işleri ve altyapı ile ilgili her türlü işlemde katılma payı ve teknik altyapı bedeli alınmaz.”

4734 sayılı Kanun'un 62. maddesinin birinci fıkrasının c bendi ise şöyledir:

“Yapım işlerinde arsa temin edilmeden, mülkiyet, kamulaştırma ve gerekli hallerde imar işlemleri tamamlanmadan ve uygulama projeleri yapılmadan ihaleye çıkılamaz. İhale konusu yapım işinin özgün nitelikte ve karmaşık olması nedeniyle teknik ve malî özelliklerinin gerekli olan nitelikte belirlenemediği durumlarda ön veya kesin proje üzerinden ihaleye çıkılabilir. Uygulama projesi bulunan yapım işlerinde anahtar teslimi götürü bedel teklif alınmak suretiyle ihale yapılması zorunludur. Ancak, doğal afetler nedeniyle uygulama projesi yapılması için yeterli süre bulunmayan yapım işlerinde ön veya kesin proje üzerinden, her türlü onarım işleri ile işin yapımı sırasında belli aşamalarda arazi ve

zemin etütleri gerekmesi veya uygulamada imar ve güzergâh değişikliklerinin muhtemel olması nedenleriyle ihaleden önce uygulama projesi yapılamayan, bina işleri hariç, yapım işlerinde ise kesin proje üzerinden ihaleye çıkılabilir. Bu işlerin uygulama projesi yapılabilen kısımlar için anahtar teslimi götürü bedel, uygulama projesi yapılamayan kısımlarda ise her bir kalem iş için birim fiyat teklif almak suretiyle ihale yapılabilir. Arsa temini, mülkiyet ve kamulaştırma işlemlerinin tamamlanması şartı, baraj ve büyük sulama, içmesuyu isale hattı, enerji nakil hattı, trafo, trafo merkezleri, şalt tesisleri, kaptajlar, su depoları, karayolu, liman ve havaalanı, demiryolu, petrol ve doğalgaz boru hattı projelerinde aranmaz.”

Görüldüğü üzere, 126 sayılı “olağanüstü hal” CBK’si, olağan zaman mevzuatının (4734 sayılı Kanun’un) tam da olağanüstü durumlarla ilgili esneklik sağlayan “doğal afetler nedeniyle uygulama projesi yapılması için yeterli süre bulunmayan yapım işleri” ile ilgili olarak öngördüğü düzenleme hükümlerinin uygulanmayacağını öngörmektedir. Cumhurbaşkanı, **afet sonrası döneme ilişkin kanuni düzenlemeleri bir CBK aracılığıyla yok** saymakta ve çığnemektedir.

Özetle; deprem sonrası konut sorununu olağan mevzuat çerçevesinde çözmek ya da TBMM’de yeni yasal düzenlemeler ihdas etmek yerine, olağanüstü bir rant kapısı açan devasa bir inşaat alanı, Cumhurbaşkanı’nın olağanüstü hâl yetkileri işletilerek düzenlenmektedir. Afet sonrası düzenlemek adına kanun düzeyinde normatif bir zemin olmasına rağmen yürütmenin olağanüstü hâl zırhıyla düzenleme yapması, Anayasa’nın “Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz” hükmünü içeren 104. maddesinin 17. fıkrasına ve olağan zaman mevzuatında düzenlenmiş olması itibariyle olağanüstü halin gerekli kıldığı bir konuya tekabül etmeyen bir alanı düzenlemesi itibariyle “Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda ... Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir.” hükmüne aykırıdır.

Ekleme gerekir ki, 126 sayılı CBK’nin 3. maddesi uyarınca:

“16/5/2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanununun 8 inci maddesinin dördüncü fıkrası kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığında istihdam edilen personel, bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde belirtilen ve Bakanlık, bağlı ve ilgili kuruluşları ile bunların iştiraklerince yürütülen iş ve işlemlerde Bakanlıkça görevlendirilebilir.”

Bu düzenleme de, yine Anayasa'nın 128. maddesine aykırıdır.

2.- OHAL CBK-126, sonuçlarını olağanüstü hâl dönemi sonrasında gösteren hukuki ve fiili durumlar yaratmaktadır

Olağanüstü hâl tedbirlerinin zaman bakımından sınırlı olması gereğine karşın, 126 sayılı CBK, olağan dönemde etkisini sürdürecektir düzenlemeler içermektedir. Gerçekten, bu şekilde, olağan zaman mevzuatındaki sınırlayıcı ve koruyucu hükümleri göz ardı eden düzenlemeler ihdas edilmekte; bunun sonucunda, olağan zaman hukukuna geçilmesiyle söz konusu hükümlere aykırı düşecek hukuki ve fiili durumlara ve hak ihlallerine yol açılmaktadır. 126 sayılı CBK'nin 2. maddesindeki birçok düzenleme böyledir. Örneğin:

1. fıkra uyarınca; *“6/2/2023 tarihinde vuku bulan depremler dolayısıyla genel hayata etkili afet bölgesi olarak kabul edilen yerlerde, afetten etkilenenlerin geçici veya kesin iskân alanları; fay hattına mesafesi, zeminin elverişliliği, yerleşim merkezine yakınlığı gibi kriterler gözetilerek, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının yeni yerleşim yerlerinin tespitine ilişkin görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca resen belirlenerek ilgili kurumlara bildirilir. Bu belirleme yapılırken gereklilik bulunması halinde, 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu ile 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun ek 16 ncı maddesinde belirtilen alanlar da kullanılabilir.”*

Görüldüğü üzere, olağanüstü hal mevzuatıyla, olağan zaman hukukuna geçildiğinde çevreyi koruyucu 4342 ve 6831 sayılı Kanunlar'a aykırı biçimde varlığını sürdürecektir düzenlemeler ve maddi değişiklikler (yerleşim yerleri) öngörülmektedir. CBK 126'nın (depremzedelerin konut ihtiyacının giderilmesi için de hiçbir şekilde zorunlu olmayan biçimde) yaratacağı çevre tahribatı, olağanüstü halin sona ermesiyle baki kalmaktadır.

Benzer şekilde, aynı maddenin 4. fıkrası uyarınca; *“Köy yerleşme alanları dâhil belirlenen kesin iskân alanlarında ve mevcut kentsel alanlarda, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca onaylanacak plan ve imar uygulamaları beklenmeksizin, jeolojik etüt rapora ve zemin etüt raporu doğrultusunda Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca onaylanacak vaziyet planına ve düzenlenecek yapı ruhsatına göre uygulama yapılır. Bu alanlarda Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca onaylanan plan ve parselasyon planlarında, 3/5/1985*

tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununun **plan ve parselasyon ile ilgili işlemlerindeki askı, ilan, itirazlara ilişkin hükümleri uygulanmaz.**”

Yine aynı maddenin aşağıdaki üç fıkrası, mülkiyet hakkını sınırlamaktadır ve etkileri olağanüstü hâl sonrasında da baki kalacaktır:

5. fıkra uyarınca; “Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca belirlenen geçici veya kesin iskân alanlarında, 4342 sayılı Kanun gereğince verilen izinler, 6831 sayılı Kanun gereğince verilen izinler, Orman Genel Müdürlüğü tarafından 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu gereğince kiraya verilen mesire yerleri, orman parkları ve taşınmazlara ilişkin kiralama sözleşmeleri ile 4342 sayılı Kanun kapsamında tahsis amacı değişikliği gerçekleştirilen ancak tapuda henüz Hazine adına tescil edilmeyen alanların tahsis amacı değişiklikleri, 12/3/1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununun 8 inci maddesi kapsamında verilen tahsis alanları ilgisine göre resen iptal edilmiş veya feshedilmiş sayılır.”

6. fıkra uyarınca; “4/6/1985 tarihli ve 3213 sayılı Maden Kanununun 30 uncu maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında düzenlenen ara ve uç ürün üretme şartlı ihalelere ilişkin ruhsatlar hariç olmak üzere Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca belirlenen geçici veya kesin iskân alanlarına denk gelen maden ruhsat sahalarının girişimli kısmı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının kararı ile karar tarihinden itibaren maden ruhsat sahasından resen taksir edilmiş sayılır. Geçici veya kesin iskân alanının ruhsatın tamamını kapsamı halinde ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının kararı ile karar tarihinden itibaren maden ruhsatı resen iptal edilmiş sayılır.”

7. fıkra uyarınca; “Birinci fıkrada belirtilen alanlarda, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlardan uygulamaya dâhil edilecek olanlar ile özel mülkiyete tabi diğer bütün taşınmazlar için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından ilgisine göre devir veya acele kamulaştırma kararı alınabilir. Kamulaştırma işlemleri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı veya Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülür. Kamulaştırılan taşınmazlar Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının veya Toplu Konut İdaresi Başkanlığının talebine istinaden Hazine adına tescil olunur.”

3.- CBK-126, Anayasa'nın çevreyi koruyucu hükümlerini çiğ-nemektedir

Anayasa'nın 56. maddesinin ilk iki fıkrasına göre: “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.”

Anayasa'nın 169. maddesinin ilk üç fıkrasına göre: “Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.”

CBK-126, yukarıda sayılan anayasal hükümlerin gerektirdiği güvencelere tekabül eden çeşitli yasal düzenlemelerin uygulanmayacağı halleri düzenlemektedir:

2. madde 1. fıkra uyarınca; “6/2/2023 tarihinde vuku bulan depremler dolayısıyla genel hayata etkili afet bölgesi olarak kabul edilen yerlerde, afetten etkilenenlerin geçici veya kesin iskân alanları; fay hattına mesafesi, zeminin elverişliliği, yerleşim merkezine yakınlığı gibi kriterler gözetilerek, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının yeni yerleşim yerlerinin tespitine ilişkin görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca resen belirlenerek ilgili kurumlara bildirilir. **Bu belirleme yapılırken gereklilik bulunması halinde, 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu ile 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun ek 16 ncı maddesinde belirtilen alanlar da kullanılabilir.**”

Mera, yaylak ve kışlak alanları ile umuma ait çayır ve otlak alanları düzenleyen 4342 sayılı Mera Kanunu ile orman sınırları dışına çıkarılacak alanlara ilişkin 6831 sayılı Orman Kanununun ek 16 ncı maddesiyle ilgili olarak düşünülen kayıt; **Anayasa'nın çevreyi koruyan amir hükümlerinin geri döndürülemez ihlali pahasına, tek kişi iradesiyle, ülkenin başta ormanlık alanları gelmek üzere tabii varlıklarının in-**

safsız bir rant projesine kurban edilmesinin yolunu açmaktadır. Türkiye, hiçbir şekilde depremzedelerin konut ihtiyacının ivedi şekilde giderilmesiyle ormanlık arazilerinin yağmalanması arasında tercih yapmak zorunda değildi. Ne var ki, CBK-126 ile, depremzedelere konut sağlama meşru amacının arkasına sığınarak; 7269 sayılı Kanun (ve ilgili diğer mevzuat), TBMM'nin yasama yetkisini ve nihayet Anayasa yok sayılarak ve on ili inşaat şantiyesine çeviren devasa bir projeye uçsuz bucaksız bir **çevre katliamı** riski yaratacak bir kapı aralanmıştır.

Öte yandan, orman ve meralarla ilgili ağır sonuçları olacak böyle bir düzenlemede (görünürdeki) yetkinin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na verilmesi ve Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yok sayılması, Türkiye ekosistemi umursanmadığına ilişkin ayrı bir göstergedir.

4.- CBK-126, TBMM'nin olağanüstü hal CBK'lerini denetim yetkisine ve müstakbel iradesine ipotek koymaktadır

Anayasa'nın 148. maddesinin ilk fıkrasının 3. cümlesine göre: “ ... *olağanüstü hallerde (...) ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.*”

Anayasa'nın 119. maddesinin son fıkrasına göre: “*Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.*”

Şu halde, olağanüstü hal CBK'lerinin denetimi üç aya kadar uzayabilen bir zaman zarfında Meclis tarafından yapılabilmektedir. Fıkranın son cümlesine göre, “[a]ksi halde *olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.*” Ancak CBK-126, olağanüstü hâl kapsamında yer alan on ilde yerleşme ve yapılaşmayı düzenlediğinden, TBMM tarafından görüşülüp karara bağlanacağı tarihe kadar çok büyük bir coğrafyada inşaatlar başlayıp ilerlemiş olacak ve aradan geçen üç ayın sonunda ve depremzedeler konut beklerlerken TBMM'nin (Anayasa'ya aykırı temelde yapılmış olsalar da) mevcut inşaatların yıkılmasına yol açacak şekilde CBK-126 aleyhine bir tavır alması mümkün olamayacaktır. CBK-126, depremzedelerin haklı beklentilerinin ve Anayasa madde 119/sondaki üç aylık sürenin arkasına saklanarak, TBMM'nin denetimini sinsice zorlaştırmaktadır.

5.- CBK-126, içerdığı hukuki belirsizliklerle, insan hayatını ve çevreyi temelden etkileyen bir keyfilik alanı açmaktadır

126 sayılı CBK'nin 2. maddesinin birinci fıkrasına göre: “6/2/2023 tarihinde vuku bulan depremler dolayısıyla genel hayata etkili afet bölgesi olarak kabul edilen yerlerde, afetten etkilenenlerin geçici veya kesin iskân alanları; *fay hattına mesafesi, zeminin elverişliliği, yerleşim merkezine yakınlığı gibi kriterler gözetilerek*, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının yeni yerleşim yerlerinin tespitine ilişkin görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca resen belirlenerek ilgili kurumlara bildirilir. Bu belirleme yapılırken gereklilik bulunması halinde, 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu ile 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun ek 16 ncı maddesinde belirtilen alanlar da kullanılabilir.”

“[F]ay hattına mesafesi, zeminin elverişliliği, yerleşim merkezine yakınlığı gibi kriterler” ibaresi, hukuken belirsizdir. Milyonlarca insanın yaşam hakkını etkileyecek iskân alanlarının belirlenmesi, objektif ve bilimsel şekilde ve maddi ve şekli anlamda kanun düzeyinde belirlenmek gerekirken; bu hususlar, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın bütünüyle keyfi takdir yetkisine bırakılmıştır. Bu kural, Anayasa'nın yaşam hakkını düzenleyen 17. maddesi ve hukuk devleti ilkesini düzenleyen 2. maddesiyle çelişmektedir.

Yine 2. maddenin 13. fıkrasına göre:

“Afet alanlarından çıkan yıkıntı atıklarının dökümü, *çevrenin korunmasına ilişkin önlemler alınmak kaydıyla ilgili valilikçe belirlenen alanlara yapılır. Yıkıntı atıkları, geri dönüşüme tabi tutulmak sureti ile ilgili standartları ve gerekli şartları sağlayarak altyapı ve üst yapı yatırımlarında kullanılabilir. Bu döküm sahaları ve bu sahalarda yapılacak iş ve işlemler ilgili mevzuatın belgelendirmeye ilişkin hükümlerinden müstesnadır.*”

Düzenlemeye, “çevrenin korunmasına ilişkin önlemler”in neler olduğu belirsizdir. Yine mevzuatın belgelendirmeye ilişkin hükümlerinin uygulanmayacağına ilişkin ibare, bu sahayı da bütünüyle keyfiliğe ve suistimale açık hale getirmektedir.

Yine CBK'nin ikinci maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve yukarıda da alıntılanmış olan “Bu belirleme yapılırken *gereklilik bulunması* halinde, 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu ile 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun ek 16 ncı maddesinde belirtilen alanlar da kullanılabilir.” kuralındaki “gereklilik” ibaresinin anlamı ta-

mamen belirsizdir ve idare tarafından hiçbir denetime tabi olmadan keyfi şekilde anlamlandırılacaktır⁷.

⁷ OHAL CBK-126, havale edildiği Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonunda görüşülmeksizin ve bir kanun teklifi haline getirilmeksizin doğrudan TBMM Genel Kurulunda görüşülerek yasalaştırılmıştır. TBMM görüşmelerinde buna itiraz edilmiştir: “Meclisin burada Cumhurbaşkanlığı kararnamesini kanun olarak oylama yetkisi bulunmamaktadır zira kanun olarak oylama yapabilmesi için bir kanun teklifinin olması gerekir ama ortada bir kanun teklifi bulunmamaktadır. Yalnızca bizim elimizde “tezkere” başlığını taşıyan bir metin söz konusudur. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu metni kanuna çeviremez, dönüştüremez. ..” (İ. Ö. Kaboğlu, Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, 5.04.2023. Birleşim: 85. Sf.263). Kanun için bkz. 10/04/2023 tarihli ve 32159 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 05/04/2023 tarihli ve 7452 sayılı “Olağanüstü Hal Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Kabul Edilmesine Dair Kanun”. 7452 sayılı Kanunu’na karşı Anayasa’ya aykırı bazı maddelerinin iptali amacıyla TBMM CHP Grubu tarafından 11 Mayıs 2023 günü Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuştur.